

Književna poročila.

V.

»Archiv für slavische Philologie.«

Tega izvrstnega Jagićevega zbornika, katerega je »Ljub. Zvon« že večkrat pohvalno omenjal, izšlo je (odkar je »Zvon« o njem poročal VI, 511) nekaj zvezkov in sicer tretji in četrti IX. letnika in prva dva X. letnika. Vsebina je tudi zdaj jako mnogovrstna, kajti v njem so razprave o raznih predmetih jako obširne slavistike. Da te razprave zadoščujejo vsem strogim kritičnim zahtevam sedanje znanosti, to nam pričajo že imena učenjakov, kateri sodelujejo, še bolj pa to, da je uredništvo v rokah učenjaka, ki je jeden najtemeljitejših poznavateljev slovanske filologije, na katere napredek je ravno z izdavanjem tega zbornika mnogo vplival in pospešil njen razvoj.

V tretjem in četrtem zvezku IX. letnika nahajajo se naslednje razprave:

Prof. Brückner razpravlja pod naslovom *Ein weissrussischer Codex miscellaneus der Gräflich-Raczyński'schen Bibliothek in Posen* (str. 345 do 391) o beloruskem zborniku iz konca XVI. stol., kateri je velike važnosti za literarno in kulturno zgodovino rusko, ker nam kaže pot, po kateri so nekateri zapadni »romani« došli v rusko literaturo. V tem zborniku se nahajata namreč tudi »romana« Tristan¹⁾ in Bovo, v katerih je pa najti mnogo vpliva in sledu srbsko-hrvaškega, tako da piše Brückner gotovo prav, če sklepa, da tema romanoma ni neposredno služil italijanski original, nego da se je ruska literatura s tem predmetom spoznala šele v srbo-hrvaškem prevodu. Tako pozvemo iz ruskega zbornika, da je tudi srbo-hrvaška literatura nekdanj imela omenjena romana, katera se pa v nji nista ohranila. — Od Nehringa imamo spis o starejši poljski književnosti: *Die dramatisirte Geschichte Joseph's: Żywot Józefów von Nicolaus Rej* (392—443). Za tem naslednja razprava o staro-hrvaški književnosti od Jagića in Mikuličiča: *Katharinen-Legende in altkroatischer Fassung* (444—471). Iz peresa jednega najdelavnejših mladih poljskih učenjakov, toda žal, prerano umrlega J. Hanusza čitamo kratek članek: *Einige slavische Namen armenischer und türkischer Herkunft* (472—477). — Mladi poljski učenjak J. Loś primerja znano Sylvestrovo izdajo remskega evangelija z rokopisom ter našteva in popravlja nam vse njene pogoške; ob jednom nam je opisal tudi kratko sedanjo obliko tega znamenitega zbornika: *Berichtigungen zum Reimser Evangelium* (478—486). Semenovič nadaljuje svoje *Kritische Bemerkungen zu alt-polnischen Texten* (529—579). — Prof. Kočubinskij poroča o dozdaj

¹⁾ Cf. jako poučno razpravo Veselovskega o tem predmetu v Žur. minist. narod. prosvěšč. 1887, maj, str. 58 sq. in avg. str. 185 sq. pod naslovom Bělorusskija pověsti o Tristaně i Bově v Poznanskoj rukopisi konca XVI. věka.

neznanim datiranim srbskem tetraevangeliji pod naslovom: *Eine serbische Evangelienhandschrift vom J. 1436 aus Zeta* (580—585). Od Jagića je *Ein Textbeitrag zur Georgius-Legende* (586—592). Poučen je tudi kratki članek Novakovičev: *Über die Entstehung mancher Volkslieder* (593—604), v katerem nam dokazuje, da je osnova marsikateré narodné pesmi ali pravljice vzeta iz literature. — Vondrák razpravlja v članku: *Über die Localendungen -ě und -u der v- und o-Stämme im Altböhmischen* (605—634) o razprostiranji končnice *u* v loc. staročeščine ter misli, da pri tem ni delovala samó analogija *u*-debel., nego da je vplivalo tudi to, da se je predlog *pri* rabil z dat. in loc. in da se je tedaj radi tega večkrat mesto loc. stavil dat. — Za tem se nahaja: Wolter, *Mythologische Skizzen* (635—642).

V prvem in drugem zvezku X. letnika je več kakor polovica prostora odmerjenega prav poučnim ocenam, kjer poroča prof. Jagić temeljito in popolnoma objektivno — kar je sicer v znanosti samó po sebi umevno — o najnovejših slovanskih knjigah. Nekaj ocen je tudi Brücknerjevih. Med samimi razpravami omenjam v prvi vrsti dva spisa čeških učenjakov prof. Masaryka in najboljšega poznavatelja staročeščine prof. Gebauerja o kraljedvorskem in zelenogorskem rokopisu.

Kakor znano, zopet se je znova strastno vnel boj o pristnosti teh rokopisov, posebno pa prvega. Razlikuje se vendar sedanja polemika od prejšnjih poglavito v tem, da se bije ta boj med domačimi češkimi in drugimi slovanskimi učenjaki in po nekoliko tudi neučenjaki, v prejšnjih borbah so pa bili večinoma Nemci, kateri so trdili nepristnost teh rokopisov. Pa žal, da se je posrečilo tudi zdaj iz tega popolnoma znanstvenega vprašanja, napraviti vprašanje patrijotično, da se je tudi zdaj ta popolnoma znanstvena polemika prenesla in preselila v politične liste, ter se tam razpravlja to zamotano vprašanje tako »temeljito«, kakor bi bil vsak čitatelj novin ob enem rojen filolog. Stvar se je po nekoliko zasukala na óno polje, kjer ne odločujejo dokazi, kjer se mesto vzrokov filoloških in jezikoslovnih podajajo najduhovitejši in najprostejši prislovi ónim, kateri se drznejo dvojiti o pristnosti teh rokopisov. Na ta način se ne bo dala lahko stvar dognati in s tem, da njiju privrženci zabavljajo, se rokopisa niti ne rešita niti ne ovržeta. — Ako ima kraljedvorski rokopis res kako pesniško vrednost, tedaj mu ona ostane, če je tudi iz početka XIX. stol. in ne iz XIV. stol.; sploh je kraljedvorski rokopis nekako že izpolnil nalogo svojo; pesmi tega rokopisa so navduševale v drugem in tretjem desetletji našega stoletja Čehe ter jih napolnjevale s ponosom in so tedaj precèj pripomogle k okrepčanju narodne zavesti, in če se bode zdaj tudi dalo dokazati, da one niso pristne in starodavne in da so se porodile šele pred sedemdesetimi leti, tedaj to gotovo ne bo nobeden bogve

kako hud udarec za češki narod. — To se mi je potrebno dozdevalo omeniti o načinu tega znanstvenega in neznanstvenega boja. Prof. Masaryk izkuša v spisu: *Skizze einer sociologischen Analyse der sogenannten Grüneberger und Königshofer Handschrift* (54—101) dokazati, da podaje zelenogorski rokopis popolnoma krivo sliko in napačne nazore o zadrugi, in zajedno hoče pisatelj povedati vire, iz katerih je zajemal falsarius l. 1817. svoje znanje o tej ustavi. Masaryk prihaja do tega zaključka: 1. da govori zelenogorski rokopis o zadrugi nejasno in protislovno (str. 64), 2. da zmatra po krivem ta rokopis primogenituro za staro-nemško pravo, in tukaj se strinja s Šembero (str. 78), 3. da se politična vsebina zelenogorskega rokopisa nikakor ne strinja z upravo v zadrugi (str. 80). Mnogo zanimivejši je četrto poglavje, v katerem razpravlja o virih, ki so služili ponarejalcu zelenogorskega rokopisa. On dokazuje, da se je l. 1817. toliko vedelo o zadrugi, kolikor se o tem nahaja v omenjenem rokopisu in da je celó početnik slavistike, sam Dobrovský v »Slavínu« l. 1806. poročal o jugoslovanski zadrugi. Prof. Masaryk celo misli, da je zasledil vir nekaterih izrazov, katere nahajamo v fragmentu Sněm, tako kaže že izraz *glava čeledina* na opise Dobnerjeve in Duchovskega, za verz *kj plzně — dle v sněmy slavný chodi* nahaja vir v Dobrovskega prestavi Procopijevih besed: »Slavini et Antae non uni parent viro, sed ab antiquo in democratia vitam agunt ac propter utilitates et damna apud ipsos in commune convocari solent.« Pisatelj navaja vire še za ostalo vsebino rokopisa, in reči moram, da mi ta del spisa bolje ugaja, nego prvi.

Iz opazek na str. 77 pozvedamo, da je najbrž tudi slavni Šafařík, na katerega se tolikrat sklicujejo zagovorniki pristnosti, v zadnjih letih dvojil o pristnosti obeh rokopisov, kar bi ne pričakovali sodeč po pismih Šafaříkovih, katere je njegov zet J. Jireček priobčil v lanskem letniku »Osvěte«. Ker je stvar jako zanimiva, hočem dotične besede navesti: »Ich habe mich darauf hin« — piše Masaryk — »bei Zeitgenossen zu informiren gesucht und habe denn auch thatsächlich Zeugen gefunden, die mit Bestimmtheit behaupten, Šafařík habe in den letzten Jahren thatsächlich an der Echtheit beider Handschriften gezweifelt. Prof. Höfler, der Freund und Arbeitsgenosse Šafařík's, erklärt, dass ihm dieser gelegentlich der Herausgabe der glagol. Fragmente 1857 auf die Frage, ob er an die Echtheit der Grüneberger Handschrift glaube, ganz bestimmt geantwortet habe: »Nein, in dieser Form nicht!« Dasselbe bestätigt ein böhmischer und russischer Zeuge.« Na str. 93 pravi Masaryk, »iz historičnega stališča moramo socijologično vsebino zmatrati za velik anahronizem: takih socijalnih razmer, kakor jih slika rokopis, ni bilo nikjer v starem času in tudi ne v Češki,« in dalje pravi pisatelj, »socijologija lahko sklepa primerjaje vsebino zelenogorskega rokopisa z vsebino literature, katera

je bila znana l. 1817., da se pesmi ne strinjajo s starim časom, pač pa dobro s časom, v katerem so se našle.⁶

Prof. Gebauer poroča pod naslovom »*Chemische und mikroskopische Prüfung der Königihofers Handschrift*« o najnovejši kemični preiskavi (prim. ČČM 1887, 297—435) in pravi: 1. »Es ist nicht glaublich, dass die Chemie und die Mikroskopie im Stande wäre, von einer verdächtigen Handschrift zu finden und darzuthun, dass sie alt sei;« 2. »Die eben beschlossene chemische (und mikroskopische) Prüfung der Königihofers Handschrift hat *keinen Beweis für die Echtheit* dieses Textes gebracht.« 3. »Die gegenwärtige chemische Prüfung hat die *gegen* die Echtheit der Königihofers Handschrift sprechenden Zeugnisse vermehrt.«

S tema razpravama je v zvezi še nasledni spis J. Truhlář: *Anerkannte Falsa der böhmischen Literatur aus der ersten Hälfte unseres Jahrhunderts* (101—105), kjer našteva 15 (16) podmetkov. — Med ostalimi razpravami omeniti je v prvi vrsti óno iz peresa našega Miklosicha: *Über die altrussischen Kolbjager* (1—7), v kateri izvaja ime Kolbjagъ iz nordiškega Kylfingr. Mańkowski analizira prav lepo v svojem spisu: *Zu der Frage nach den Quellen des »Hedwigbüchleins«* (8—26) vsebino tega staro-poljskega spomenika ter dokazuje nasprotno dozdanjemu mnenju, da imamo pred seboj kompilacijo, in sicer je največ molitev preloženih iz latinskega molitvenika »Hortulus animae«. Od akademika Wesselofskega je na str. 27—42, jako zanimiva razprava o znani trojanski priči (*Die altslavische Erzählung vom Trojanischen Kriege*), katero najbolj poznamo po izdaji Miklosichevi in Jagićevi. Da se pri tem vedno vestno ozira na zapadno literaturo, na nemško, angleško, špansko in tudi na latinsko, to je pri učenjaku kakor Wesselofsky samó po sebi razumevno. Vsebina slovanskih varijant se strinja samó po nekoliko z zapadnimi varijantami, po nekoliko pa hodi slovanska priča svojo pot. To si učeni akademik tako tolmači, da sta oba dela trojanske priče od jednega pisca, katerega delo se je v slovanskem prevodu popolnoma ohranilo, v poprej omenjenih literaturah se je pa samó začetek izpisal in prestavil (str. 32). Je li slovanski prevod trojanske priče potekel iz latinskega ali pa grškega originala, ni določil pisatelj. — Od srbskega zgodovinarja Ruvarca nahajamo spis: *Nochmals Mehmed Sokolović und die serbischen Patriarchen* (43—53). — Polivka opisuje neki bulgarski (macedonski) rokopis XII. ali XIII. stol. iz zapuščine Šafařikove (106—132). Ta spomenik ima še nekaj starih oblik, n. pr. gen. sgl. tělese; v njem je pa tudi najti nom. pl. na *ovi*. — Naslednja razprava Maretića: *Zu den Götternamen der baltischen Slaven* (133—142), spada nekoliko v dozdej še vedno temno slovansko mitologijo. Maretić razlaga precěj imen bogov baltiških Slovanov na nov naćin in izvaja n. pr. *-vit*, katero je mnogo-

krat najti kot drugi element pri teh imenih od adj. **vitъ*, ki se sicer ni ohranil v nobenem slovanskem jeziku, toda nahajamo sorodni glagol *vitati*. Ta pridevnik znači po Maretičevem mnenji *laetus*, tedaj isto kar *radъ*. Zato on ne išče v Světovitu pridevnika svěťъ (sanctus), nego primerja svěťъ z gotskim pridevnikom, ki znači »krepek, močan«, Světovitъ mu je tedaj »fortis laetusque«. Toda najvažneje je pri tem, da mu ni Světovitъ nič drugega, kakor človeški onomastiki izposojeno in bogu pridejano ime brez kake posebne mitologične podlage. Na ta način tolmači nekaj takih imen. — Za tem je še spis: V. Oblak: *Ein Beitrag zum slavischen Imperativ* (143 do 151), kjer sem nekoliko obširneje, nego mi je bilo to možno v »Ljubljanskem Zvonu«, izrekel mnenje, da niso velevniki kakor *bijate, koljate* optativi — kakor so to nedvojbeno *bijte* etc., — nego, da so to ostanki starega konjunktiva (prim. »Ljublj. Zvon« VII, 121).

Tudi v ocenah se nekolikokrat omenja kraljedvorski rokopis. Tako n. pr. piše prof. Jagić: »Auch die Fehler, die Hanka bei der Herausgabe der Starobylá Skládanie machte, können uns als erwünschter Wegweiser dienen, um so manches in der Königinhofer Handschrift zu verstehen, wo wir dieselben wiederfinden,« in dalje: »Hanka machte die Bemerkung, dass in den alten Texten, aus denen er Altböhmisch studirte, sehr häufig *y* für *ie* vorkommt; er corrigirte also in seinen Ausgaben *ie* Nun hat ihn aber diese Beobachtung zu dem falschen Schluss gebracht, dass auch sonst an vielen Stellen *ie* älter sein würde, als *i*; darum änderte er ohne Bedenken die handschriftliche Ueberlieferung (v svojem izdanji Starob. Sklád.), z. B. in alten Handschriften steht *ruczyeh*, Hanka schrieb und druckte in seiner Ausgabe *ručiech*, und wer erinnert sich nicht dabei der Stelle aus der Königinhofer Handschrift »na *rucieh* . . . *koniech*.« Na drugem mestu čitamo zopet naslednje besede Jagićeve: »In der neuesten Zeit hat man zwar nicht Dobrovský, wohl aber Šafařík zum Schutze der K. H. und L. G. ins Treffen geführt. Er, der ja selbst Počátkové staročeské mluvnice (im Jahre 1845) geschrieben, sollte in der Grammatik des Altböhmischen so wenig bewandert gewesen sein, dass er die richtigen von den unrichtigen Sprachformen nicht hätte unterscheiden können. Dass sei ja unmöglich, ja undenkbar! Wer aber seinen (t. j. Šafaříka) auf Grund eigener intensiver Forschungen zu Wege gebrachten Meinungswechsel betreffs der Glagolica in Betracht nimmt, wird keine unwahrscheinliche Behauptung aufstellen, wenn er sagt, dass Šafařík ohne Zweifel auch betreffs der altböhmischen Sprache und einiger der altböhmischen Literatur imputirten Denkmäler zu anderen Resultaten würde gebracht und furchtlos sich selbst corrigirt haben.«

O Wiedemannovi knjigi: *Beiträge zur albulgarischen Conjugation* se je tudi Jagić pohvalno izrekel; njegova ocena se v marsičem strinja z

mojim poročilom v letošnjem »Zvonu«, zv. 5. Vondrákovih nazorov in sklepov gledé I-epentet. tudi Jagić ne odobrava (cf. »Zvon« VII, 251—253.) Tudi o Leskienovem »Handbuchu« je Brückner, kateri to knjigo kratko ocenjuje, istega mnenja, kakor jaz (cf. »Zvon«, VII, 2. zv.) Omeniti še hočem, da se tudi Jagić ne strinja s tolmačenjem Osthoffa o stsl. velevnikih viždb etc. (cf. »Zvon« VII, 121). Lepo je po mojem mnenji opozoril na drugem mestu (str. 174) Jagić, da odnošaj med optativom (velevnikom) *viždb* etc. in navadnim optativom n. pr. *nesi* na jedni strani, na odnošaj med singul. in plur. na drugi strani ter nam tako pojasnil v mesto pričakovanega *i* pri optativu *mi*-glagolov.

Jako zanimivo je to, kar je prof. Jagić na str. 179 samo mimogredé v oceni Vondrákovega spisa omenil o domovini starega cerkovnoslovanskega jezika, v katerem sta slovanska apostola podala Slovanom cerkvene knjige. Skoraj vsak olikanec med nami pozna Miklosichevo panonsko hipotezo in Schleicherjevo bulgarsko, toda nekoliko manje je znano, da se je v zadnjem času počelo poudarjati, da cerkveni jezik ni bila niti panonska slovenščina niti bulgarščina, nego macedonsko narečje,¹⁾ katero se v mnogem razlikuje od prave bulgarščine. Ne samo, da je v tem narečju o zastopnik stsl. nosnika a (kakor pri nas), nego ohranil se je v nekaterih krajih celo rinezem. Samo škoda, da so učenemu svetu še vedno etnografija in narečja Macedonije prava terra incognita. Glavnega zastopnika te nove hipoteze, mislim, da smem imenovati Jagića, in ker ne pride njegov zbornik vsakemu v roke, kdor bi o tem rad pozvedel kaj več — kar se ne more dosti obžalovati — citujem tukaj njegove besede: »dagegen zugegeben, wozu ich gern bereit bin, dass die »pannonischen« Slovenen das I-epentheticum sehr streng eingehalten hatten, so kann ich noch immer nicht einsehen, wie man daraus beweisen könnte, dass die altslovenische Sprache gerade bei ihnen als lebende Sprache im Umgange war? Ich kann mir ja ganz gut vorstellen, dass die ersten Versuche der literarischen Verwendung des Altslovenischen auf Grund der Sprache der macedonischen Slovenen, die uns nichts berechtigt, mit den eigentlichen Bulgaren zu identificiren, stattgefunden hätten und wenn diese dem I-epenth. abgeneigt waren (was noch nicht erwiesen ist), die Bevorzugung desselben erst in der eigentlichen »Provincia linguae palaeoslovenicae« um sich gegriffen hätte. Also nur daran ist festzuhalten, dass die eigentliche Pflanzstätte des Altslovenischen Pannonien war — von hier aus verbreitete sich das Altslovenische als liturgische Sprache in alle übrigen Länder der Süd- und Ostslaven — in diesem Sinne sind wir berechtigt, diejenigen Denkmäler,

¹⁾ Podobno mnenje je sicer že pred mnogimi leti izrekel Vostokov, toda brez pravih razlogov, čemur se v onem času ne smemo čuditi.

welche das Altslovenische in möglichst treuer Form bewahrt haben, als pannonische zu bezeichnen — allein ob uns in einem Zographos-Evangelium, Glagolita Clozianus u. s. w. wirklich der lebende Volksdialect der pannonischen Slovenen vorliegt — das ist eine Frage, deren Verneinung noch immer nicht zu den „mythischen Specialitäten der Slavistik“ gezählt werden darf.*

Dr. K o s o v o knjigo *Spomenica* tisočletnice Metodove smrti omenja Jagić pohvalno, ker je mirno in trezno pisana brez vsake bujne fantazije, katera se dostikrat, ne ravno na korist znanosti, širi in šopiri po enakih spisih. Graja pa pisatelja, ker mu ni znana najnovejša literatura o Cirilu in Metodu, posebno pa ne ruska. — Toda temu ni toliko kriv pisatelj, nego druge razmere — na konci pa dostavlja: „Trotz mancher Versehen und Mängeln wird das Buch, wenn es, wie nicht zu zweifeln ist, fleissige Leser findet, hübsche Kenntnisse unter denselben verbreiten.“ K tem besedam svojega spoštovanega učitelja nimam nič drugega dostaviti, kakor željo, da bi se uresničile, da bi potem vendar vsak omikanec med nami saj jeden kos domače zgodovine in naše preteklosti nekoliko poznal, četudi ne v tej meri, kakor poznamo tujo zgodovino.

Omeniti še hočem, da je tudi Brückner v istem času ko jaz izrekel mnenje, da se je *ach* v loc. pl. 7./o-deb. razprostrl od neutr. debel, kjer se je najpoprej pojavil, in da trdi tudi Jagić, da je naš *dobriga* in češki *dobrijho* nastal po vplivu nomin. — Med drobnostmi objavlja dr. Štrekelj pod naslovom *Zur Alexiuslegende* dve slovenski národní pesmi (347—349); na str. 354, 355 pa govorim jaz kratko ob imperfektu glagolov I 4 (*Das altslovenische Imperfect — pečaahto*).

Na str 248—265 nahajamo iz peresa prof Jagića in Brücknerja dve obširni oceni razprave Leciejewskega o poljskih nosnih samoglasnikih, o kateri sem tudi jaz kratko poročal (cf. »Zvon« VII, 176). Oba recenzenta se ne strinjata z nazoni Leciejewskega, oba odločno grajata, da je pisatelj preveč zaupal in verjel netočni grafiki, oba sta skoraj nasprotnega mnenja. Pa kakor mora človek čitajoč Leciejewskega razpravo začujeno se vprašati, kako je prišel poljski jezik do tega, da je oba slovanska nosnika *ę* in *ą* — da imamo v prvotni slovenščini dva nosna samoglasnika, tega ne zahteva odločno samó primerjajoče jezikoslovje, tega ne kaže slovanščini najbolj sorodno litavščina, to razvidamo tudi iz slovnice slovanskih jezikov, posebno ónih, kateri so svoj vokalizem še bolj neizpremenjen ohranili (ker ne poznajo preglasa) — zlił v jeden nosni samoglasnik, v *ą* (= an, kratek in dolg, mehak in trd), tako smo tudi jako radovedni pozvedeti, kako hoče prof. Brückner ravno nasprotno skrajnost dokazati, to namreč, da je iz slovanskih *ę* in *ą* v poljščini postal jedenkrat samó j e d e n (kratek ali dolgi) *ę*. Ko sem pisal poročilo ob omenjeni knjigi, zavedla me je — to moram tukaj

kar naravnost povedati — ruščina in nekoliko tudi češčina na krivo pot. V obeh jezikih je, če tudi ne vedno, a (ja) refleks **A**; ker se v tem strinja deloma tudi sorbščina, vrine se človeku lahko kriva misel, da je $a = \mathbf{A}$ nekaj starega, prvotnega. Da je to krivo, da je v češčini $a = \mathbf{A}$ šele nekaj sekundarnega in da se je razvilo radi preglasa iz starejšega *ie* (*č*), je Jagić (Archiv X, 256 in 257) prepričevalno utemeljil nasproti Gebauerju (Hlasko-sloví 62—66). Toliko se mi dozdeva gotovega, da so, ne oziraje se na rinezem, oni slovanski jeziki bolje ohranili prvotni refleks slovan. *ę* in *ą*, kateri niso v vokalizmu mehkosti dalje razvili, kateri n. pr. niso pri refleksu slovan. *ę* — za katerega zmatram po izgubi rinezma mehak *e* — razvili *j*; to so južni jeziki. Mi vidimo, da so ti jeziki radi tega (ker niso mehkosti dalje razvijali, nego jo nasprotno celo zgubili) bolje neizpremenjeno ohranili slovan. *e* in *ě* (če se je tudi mehkost zgubila) kakor n. pr. češčina, sorbščina in poljščina. Zato najbrž ne bode krivo, če tudi pri *ę* se držimo nekoliko jugoslovanskih narečij in jim dajemo neko prednost v ohranjenji prvotnega refleksa.

Že pred mnogimi leti se je opozorilo na to, da je neki odnašaj med poljskima nosnima samoglasnikoma (*ę* in *ą*) in $a : \acute{a}$, $o : \acute{o}$, $e : \acute{e}$. To je že Kryński, in ne prvi, odločno izrekel (Varšavsk. universit. izvēst. 1870, 386), tega mnenja je tudi naš slavni Miklosich (Ueber die langen Vocale 7). Meni se dozdeva popolnoma verjetna proporcija $d\acute{a}b : d\acute{e}bu = b\acute{o}g : boga$. Jaz namreč mislim, da je tudi poljščina imela prvotno, kakor vsi slovanski jeziki, dva nosnika *ę* in *ą* ($= on$), kar že slovanska slovnica odločno zahteva. Ko so pa v poljščini nastopili óni procesi, zaradi katerih so se počeli iz kratkih samoglasnikov razvijati dolgi, katere pozneje nadomeščujejo tako imenovani pochyloñi, godilo se je isto tudi z nosnimi samoglasniki. V »lahkih« zlogih je ostal slovanski *ę* neizpremenjen — seveda je vedno mehak bil ta glas — v »težkih« zlogih se je pa razvil iz slovanskega *ę* poljski *ą* (*on*) in sicer mehak *ą* (*ią*) na isti način, kakor je iz *o* postal *ō*, *ó*, iz *e* — *é*, iz *a* — *á*. Proces »mešanja« počel se je tedaj, na kar je že zdavna Jagić opozoril (Archiv V, 170), pri slovanskem *ę* ($= ię$ in *ią*). V jeziku se je tedaj nekako »pravilo«, rekel bi čut, razvilo, da je *ę* »lahki« nosni samoglasnik, *ą* pa »težki«, in razumevno je, da se je, kadar je jezik do tega prišel, moral temu »pravilu« udati tudi slovanski *ą* (*on*). V težkih zlogih je ostal neizpremenjen — toda razločeval se je od poljskega *ią* $=$ slovanskemu *ę* po tem, da je prvi vedno »mehak« (jotiran), zadnji pa vedno »trdi« — v »slabih« (kratkih) zlogih je pa za slovanski *ą* nastopil *ę* in sicer trdi *ę*. Ta nazor ni nov, izrekel ga je že Baudouin de Courtenay v Beiträge zur vergl. Sprachforsch. VIII, 205, sámó misli poljski učenjak, da je iz *ę* nastal *ą* (*on*) na isti način kakor iz *e* — *o*, tedaj misli, da je tudi tukaj preglas. V tem se ne morem

strinjati s temeljitim poznavalcem poljščine; če bi res v poljščini bil odnošaj $\epsilon : \text{ą}$ isti, kakor $\text{ie} : \text{io}$, če bi res bil to preglas, tako bi smeli vendar samó pred trdimi zlogi pričakovati ia za slovanski ϵ in odnošaj med ϵ in ą bi moral biti odvisen od ravno tistih pogojev, kakor preglas ie v io ali ě v ia . To pa ni. Imamo pięć (petb) in piąt (peti), pri obeh je jeden in isti sledeči soglasnik in vendar refleks slovanskega ϵ ni jednak; zadnjega (piąt) bi pri preglasu nikakor ne pričakovali. Če bi res bili tukaj isti vzroki in pogoji merodajni kakor pri preglasu, ne mogel bi se ϵ nikakor razložiti v primerih gęsty , pęto , język , błędny , częsty etc., povsodi bi moral biti ą ; nasprotno bi zopet pričakovali v naslednjih primerih ϵ : ciąc , ciągać , kłać , sażen , grążyć , mącić , mąż , pająk etc. etc.

Toda kako more ą in ϵ nastati radi istega vzroka, iz katerega je prešlo e v é , a v á , o v ó ? Kako se more — vprašal je že pred desetimi leti Baudouin de Courtenay (Beiträge VIII, 204) ϵ zožiti v ą , in tudi pri Leciejewskem čitamo takoj na drugi strani »Wie soll aber, wird man mit Recht fragen, ą (on) eine Neigung des Vocals ϵ sein?«. Če si moramo ta pojav dovoljno razložiti, potem bode razmerje med nomin. dąb in gen. dębu jasno. Pričakovalo bi se na prvi hip, da se je ϵ zožil v ę (f), kakor se je e v é . Toda če pomislimo, da se jezik giblje pri takih pojavih vedno v starih že poprej mu določenih mejah, da ne stvarja v tako pozni dōbi novih glasov, nego da se zadovoljuje z že obstoječimi, katere porabi v svojo svrho, tako bode nam jasno, da poljščina ni imela drugega pota izraziti to zoženje, katero se je pojavilo gotovo samó v »težkih« zlogih, kakor da je, držé se poljskih samoglasnikov, pretvorila ϵ v ą , kateri je tudi za jedno stopnjo težji od prvega. Da, če bi se bil ta proces, kateri je v ozki zvezi s kvantiteto, vršil še v ónem času, ko še ni bilo ę , ko je bila še samó glasovna skupina $\text{e} + \text{n}$, gotovo bi potem rezultat bil čisto drugi, potem bi res smeli pričakovati iz $\text{e} + \text{n}$ glas $\text{é} + \text{n}$, $\text{i} + \text{n}$. Ko je pa bil poljski vokalizem že zdavna urejen in dovršen, ni mogel jezik ustvariti čisto novega samoglasnika, nego si je v tej »zadregi« tako pomagal, da je nadomestil ϵ z ia . Pa še na jeden ugovor ne smemo pozabiti. Reklo bi se lahko, da se je ϵ spremenil mnogo poprej v ą , nego nahajamo á , é , ó in tedaj tudi ni pri $\epsilon : \text{ą}$ misliti na isti pojav, kateri je pri $\text{a} : \text{á}$, ker tega v istem času še ni bilo. Od kod pa vemo, da je prehod ϵ v ia (nadomeščenje slovan. ą z ę je gotovo zadnja faza v tem zamotanem procesu) starejši od omenjenega pojava? posebno če pomislimo, da se so samoglasniki »pochyl.« razvili iz dolgih samoglasnikov, katere pa nahajamo že v najstarejši poljski dōbi, iz katere imamo sploh kake spomenike. J. Loś je celó v svoji razpravi O samogłoskach dług. w języku polsk. przed wiekiem XVI (v Prac. filologicz. II,

142) izrekel misel, da se so samoglas. pochyl. (t. j. á, é, ó) pojavili že koncem XII. ali v početku XIII. stol.

Najjasneje pa nam priča češčina, da je prehod *ę* v *ą* (*ia*) in narobe pojav kvantitetni. Že Miklosich je natančneje opozoril v svoji razpravi *Über die lang. Voc.* na to, in čudim se, da se na tej podlagi ni dalje preiskavalo. Res je sicer, da se v tem oziru kar se tiče kvantitete s češčino in poljščino ne strinja srbščina, toda to samó dokazuje, da je to nekaj specijelno češko-poljskega, in tem bolj moramo potem uvaževati češčino; v nekaterih slučajih je pa kratkost v srbohrv. sekundarna. Mi vidimo, da ima poljščina povsod tam »lahki« nosni samoglasnik (*ę* ali *ie*, to je odvisno od tega, jeli odgovarja stsl. *ę* ali *a*), kjer je v češčini samoglasnik kratek, nasprotno je pa v poljščini *ia* tudi za slovan. *ę* tam, kjer je v češč. dolg zlog, n. pr. *częsty* — *častý*, *mięsity* — *masitý*, *mięso* — *maso*, *przędzenie* — *předení*, *pięść* — *pěšť*, *pięta* — *pata*, *pięcoro* — *patero*, *pięc* — *pět* toda *piąty* — *pátý*, *pamiętać* — *památovati*, *dziewięć* — *děveť*, toda *dziewiąty* — *devátý*, *dziesięć* — *deset*, toda *dziesiąty* — *desátý*, *święcić* — *světiti*, *święty* — *svatý*, *trzęsie* — *třesu*, toda v češč. dolžina *třísti* in zato polj. *trząść* etc. V teh primerih je ostal slovan. *ę* v poljščini *ie*, ker je tudi v češčini refleks slovan. nosnega samoglasnika kratek. Nasprotno se je pa **▲** izpremenil v *ia* tam, kjer ima češčina dolžino: *po-czątek* — *začátek*, *prząść* — *přísti* (*přásti*), *piątek* — *pátek*, *rząd* — *řád*, *miesiąc* — *měsíc*, *ciągnąć* — *táhnouti*, *wiązać* — *vázati* etc. Slovan. *a* je v poljščini *a*, kjer je v češčini dolg samoglasnik n. pr. *blądzić* — *blouditi*, *grązać* — *hrouziti*, *gąsienica* — *housenica*, *kądział* — *koudel*, *kąpać* — *koupati*, *kąt* — *kout*, *mąka* — *mouka*, toda v češčini kratek samoglasnik in v poljščini *ę*: *męka* — *muka*; *mącić* — *moutiti*, toda *mętny* — *mutný*, *mącenie* — *mucenie*, toda *męczennik* je v češčini *mučeniek*, *męczyć* ker v češč. *mučiti*, *mądrość* — *moudrost*, toda *mędrzec*, ker *mudřec* etc. Isto zapazimo pred nekaterimi sufiksi. Če je v infin. m. slovan. **▲** v poljščini *a* (n. pr. *piąć* = stsl. *pěti*) ni to radi tega, ker je beseda skrajšana, nego vzrok je drugi, kakor nam češčina kaže, kjer je tudi dolgi samoglasnik, dasi beseda ni skrajšana: *píti*. Tudi v primerih *pięc* — *piąty*, *dziewięć* — *dziewiąty* se strinja poljščina popolnoma s češčino, samó da je pri zadnji še neki plus, namreč preglas. Mi moramo pri teh čeških oblikah tedaj abstrahirati preglas, radi katerega imamo *á* (ker je naslednji zlog trđ). Če bi v češčini ne bilo preglasa, imeli bi gotovo *pítý*, *devítý* (*pietý*) etc. in to so bile tudi starejše oblike, katere se popolnoma ujemajo s poljščino. Zakaj tedaj v poljšč. odgovarja stsl. *pěti* oblika *pięc*, stsl. *pěti* pa *piąć*, kaže nam jasno češčina, v prvem slučaju je v češčini kratek samoglasnik (*pět*), v drugem pa dolgi (*píti*).

To strinjanje češčine s poljščino gotovo ni slučajno. Ker vidimo, da ima mnogokrat poljščina tudi tam á, é, ó, kjer so ti samoglasniki v češčini dolgi, smemo sklepati, da je tudi pri prehodu *ę* v *ą* in narobe isti pojav in isti odnošaj kakor pri *a : á*. Meni se dozdeva popolnoma verjetno, da je že staropoljščina pri nosnih samoglasnikih razločevala kvantiteto, toda da bi bila imela samó jeden nosni samoglasnik, kateri se je razločeval po kvantiteti, tega ne morem verjeti, če se ne dokaže, kako je iz dveh nosnih samoglasnikov postal jeden nosnik *ą* (= *an*).

Kaj pa z *an* v staropoljskih spomenikih, ni to dokaz, da je res nekda poljščina imela samó *ą* (= *an*)? Po Jagićevem mnenji (Archiv X, 256) je *ą* (= *an*) srednja stopnja med *ą* — *ę*; pri tem se pa ne sme pozabiti, da v staropoljščini v mnogih primerih znači *a* glas *á*, t. j. glas, ki stoji zelo blizu *o* tako, da je v mnogih slučajih *an* čitati *on*, kar je sedanjí *ą*.

V. Oblak.

IV.

Die Evangelisch-Reformirte Kirche Cristo Salvatore (vormals S. Silvestro). Beitrag zur Geschichte des Evangeliums in Triest von A. Venetianer. Triest und Leipzig. Verlag von Julius Dase 1887.

Stranij 115, cena glđ. 1.80.

(Konec.) ¹⁾

Rimska cesarja Valerijan in Galijén sta zelo proganjala in silila kristijane, naj časté poganske malike. Živela je ondaj v Trsti odlična krščanska vdova imenom Epifanija sê svojima pobožnima hčerkama, štirinajstletno Evfemijo in dvanajstletno Teklo. Ker se Evfemija ni hotela udati necemu imovitemu krivovercu Aleksandru, želel je ta maščevati se in jo pogubiti. Z njegovim povodom je zahtevala rimsko oblastvo, naj se obe devici sê šibanjem, z raztezanjem in raznim mučenjem primorati, da žrtvujeti Jupitru; a sestri ste vztrajali, zategadelj ukaže poveljnik Kvestilij dné 13. novembra 256. l. odseči jima glavi. Odvažna mati je lovila z ruto mučeniško krv, mazilila in pokopala trupli poleg družih mučenikov. Kder je denes cerkev Krista Spasitelja (bivša sv. Silvestra), baje se da je bilo prebivališče teh dveh mučenic; vsaj tako nam javlja vzdiana mramorna plošča: „Tergestum SS. Euphemiae. Et. Theclae Nobil. Virg. Et. P. M. Tergestin. Domicilium.

¹⁾ V zadnjem zvezku popravi te tiskovne pomote: Na 694. str. v 8. vrsti od zdolaj čitaj *Evangelisch* (nam. *Evangelisch*); na 696. str. v 10. vrsti od zgoraj čitaj v *Trsti* (nam. v *Trstu*).